

**Фудзії Ецуко, професор-славіст,
університет Аояма Гакуїн (Японія)**

МОЯ ЗУСТРІЧ З ТВОРАМИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Ця доповідь про мою зустріч з творами Тараса Шевченка (у перекладах Джюге Такаші) та сильний вплив, який вони здійснили на мене протягом моїх студентських років. Переклади були зроблені гарною японською мовою, через що я вирішила прочитати поета в оригіналі. Пізніше, я зрозуміла, що майже всі переклади творів Т. Шевченка були зроблені з російської мови і до того ж перекладачі привнесли у переклад чимало особистих моментів.

Як перекладач Т. Шевченка японською мовою, я поставила перед собою два завдання. Перше – перекласти твори напряму з української мови для того аби спробувати зменшити ту прірву, що існує між перекладом і оригіналом. По-друге, я притримувалася соціо – історичного підходу при перекладі і спочатку зрозуміла історичне та соціальне тло поетової доби. Також я вирішила мінімізувати мою "особисту присутність", як перекладача, у перекладі. Я спробувала підсумувати, чому я навчилася протягом багатьох років на ниві перекладацтва.

Ключові слова: поезії Тараса Шевченка, переклад, японська мова.

У 1963 році, коли я ще була студенткою, випадково, у букіністичному магазині мені до рук потрапила книжка "Сучасної російської поезії" у перекладі Джюге Такаші, видана 1955-го року [3]. Більшу частину цієї маленької книжечки містили твори О. Пушкіна, М. Лермонтова, Т. Шевченка та М. Некрасова. Ця книжка назавжди вирішила напрямок мого подальшого життя.

Я була студенткою, що вивчала російську мову і про існування такого українського поета, як Тарас Шевченко я тоді нічого не знала. Я зацікавилася цією книгою, мабуть, через те, що вона містила чисельні переклади поезії Лермонтова. Натомість, Тарас Шевченко глибоко стривожив мою душу. Його вірші були сповнені такого обурення, смутку та болю, яких я донині ніколи не чула. Я також відчула, що їх переповнює і палке бажання щастя і безмежна теплота до знедолених людей.

Отак, без усяких попередніх знань, чиста, як білий аркуш паперу, я зустрілась з творчістю Тараса Шевченка. І отой подив та захоплення, що "виявляється був такий поет", що я відчула у молоді роки, вперше прочитавши Т. Шевченка, і зараз продовжує жити в моїй душі.

Моя щаслива зустріч з творами поета відбулася завдяки праці видатного японського перекладача Джюге Такаші. Він переклав і видав значну кількість творів різноманітних жанрів: романів, поезій та дитячої літератури. У післямові до "Збірки сучасної російської поезії" перекладач говорив про те, що в Японії перекладають в основному російську прозу. Хоч зараз історія російського

літературознавства і усвідомлюється важливість ролі та місця в ній поезії, проте поетичних творів іще перекладено недостатньо. Він наголошував, що до цього часу майже зовсім не перекладали і поезій Тараса Шевченка. Очевидно, що для самого Джюге перекладати Т. Шевченка було важливим.

Переклади Джюге були перекладами з російської мови і відображали усю тогочасну ситуацію, українську літературу прирівнювали до літератури російської, себто радянської. І на цьому я хочу зупинитись детальніше.

Особливістю перекладацької манери Джюге, по-перше було блискуче володіння рідною японською мовою. Він створив легкі для прочитання переклади. По-друге, його переклади в стилі японської традиційної поетичної ритміки, через що вони хоч і написані інколи трохи старими зворотами, є дуже близькими японському читачеві. По-третє, усі перекладені ним твори належать до періоду написаних поетом протягом чи після заслання. І це останнє- це недолік, як для першого знайомства з творами поета у Японії. У поезіях циклу до заслання виражено світогляд поета, його думки та переконання і для розуміння того, яким був Шевченко, як поет – вони важливі. Отож, виключати їх не можна. Однак, у ті часи, коли видавалася ця збірка, і у політичному і у культурному сенсі, домінуючим було одне – радянське трактування творчості Шевченка. Саме тому перекладач оминув і не вибрав ранні твори, які мали націоналістичне забарвлення або ті, які можна було би трактувати двояко. Не зважаючи на це, все таки, усі поезії, які обрав Джюге Такаші для перекладу, напряду говорили з душею читача і зачіпали її потаємні глибини.

Окрім перекладів у виконанні Джюге Такаші Т. Шевченка до звичаних японських читачів також потрапляли й інші видання. Серед виданих окремими книгами, це був переклад першого видання Кобразя у виконанні Комацу Сьоске, вміщеного у зібранні світової поезії 1959 року [7]. Усі інші переклади вміщувалися або у маленькі книжечки з декількома віршами, або в такі збірки, які були недоступними для звичайних читачів, бо розходилися лише серед прихильників літератури про-радянського типу.

Через 10 років після того, як були видані окремі переклади Джюге, 1964 року вийшов друком збірник "Як умру, то поховайте. Поезії Шевченка" за редакцією Шібуя Тейске [4]. У ньому містилися переклади Комаце Сьоске, Джюге Такаші, Тадзава Хачіро та Мураї Такаюкі. Цей збірник, окрім поезій, також містить поеми "Сон" та "Наймичка" і це одне з найповніших видань поезій Шевченка японською мовою. Джюге, окрім вміщених раніше у "Збірнику сучасної російської поезії" творів, також помістив і нові твори та переклади.

Це видання написане сучасними мовними засобами і зворотами. Однак, йому бракує цілісності, окрім того, у ньому занадто сильно

присутня постать редактора. Зокрема, у післямові, примітках і в загальній композиції цієї збірки. За всіма цими лаштунками, нажаль, губиться голос самого Тараса Шевченка.

Проте, повернемося до Джюге Такаші. У збірки "Сучасної російської поезії", окрім здобутків, також були і проблеми. По-перше, усі переклади були виконані з російської мови. У перекладів гарна японська мова, але вона була занадто класична, трохи застаріла і важка для сприйняття молодим людям. Окрім того, на початку шевченкознавчих студій в Японії зовсім не добирались вірші для перекладу.

Я почала займатися дослідженням творчості Тараса Шевченка з початку 80-х років. Це був доволі пізній початок, проте в решті-решт, я задоволена. Бо, якби я почала досліджувати Шевченка раніше, протягом 60-х років, то мені було би важко протистояти "про-радянському" трактуванню його творчості [5]. Тому, виходячи з проблем, які я усвідомила у перекладах Джюге, я намітила перед собою три основні завдання, які я хотіла вирішити.

По-перше, я вирішила перекладати напряду з української мови. Це було обов'язковою умовою. Між іншим, тоді вже були 80-ті роки, а в Японії ще не було жодного фахівця з української мови, не існувало ані підручників, а ні посібників. Я користувалася підручником, написаним російською та англійською мовами, українсько-російським словником, українсько-англійським словником і в таких умовах самотужки вивчала українську мову.

Через декілька років з Америки повернувся пан Кадзуо Накаї, який вивчав там українознавство [6]. Навколо нього об'єдналося іще декілька науковців, які збиралися і разом читали твори українською мовою. Саме після повернення пана Накаї до Японії у країні почало розвиватися вивчення української мови та українські дослідження.

По-друге, я вирішила робити переклади сучасною японською мовою аби вони були зрозумілі молодому поколінню.

По-третє, я вирішила познайомити читачів з якомога різноманітнішими творами Тараса Шевченка. Якби репрезентували різні періоди творчості Кобзаря – від ранніх поезій і до творів останніх років.

Для того аби втілити це останнє завдання, і як результат усього вивченого до того, 1993 року у видавництві Дайгаку Шьорін була видана книга моїх перекладів під назвою "Вибрані поезії Тараса Шевченка" [2].

Всього цього, мабуть трохи замало, однак, мені здається, що мені вдалося виконати усі три поставлені перед собою завдання.

Завдяки моїй книзі перекладів Т. Шевченка я познайомилась із пані Ольгою Хоменко, тоді іще студенткою Київського університету. Вона по обміну вчилася в університеті Рюоку в Кіото і готувала тоді дипломну роботу в Київ про переклади Тараса Шевченка японською

мовою. Талановита і помічна, вона вже тоді добре володіла японською мовою. Не зважаючи на те, що вона належить до покоління, вихованого в Радянському Союзі, вона закінчила українськомовну школу. Я багато чому навчилася і дізналася від неї.

Завдяки нашій зустрічі для мене Т. Шевченко з поета, про якого розповідається тільки в книжках, перетворився на поета "живого", став набагато ближчим.

Пізніше Ольга знову приїхала на навчання до Японії, вже до аспірантури і докторантури Токійського університету. І саме тоді у нас виникла ідея познайомити японців із сучасною українською прозою. У здійсненні цього проекту нам дуже допомогла мати Ольги, пані Олександра Хоменко, яка багато років викладає українську мову і літературу.

В такий спосіб у 2005 році народилася і була видана "Антологія сучасної української малої прози" [1]. Цей проект напряму не пов'язаний з шевченкузнавством, однак для мене він став важливим досвідом в усвідомленні ролі і місця Тараса Шевченка в українській історії.

Завдяки Джюге Такаші відбулася моя зустріч з Шевченком, а пізніше – з Ольгою Хоменко. Через ці зустрічі розширилися рамки мого світу.

І після того я продовжувала займатися дослідженнями шевченкового світогляду. Мою душу найбільше вразила поема "Марія", написана в останні роки життя поета. Мені хотілося перекласти цей твір іще тому, що у ньому виражене розуміння поетом Біблії та остаточно формується тема "покритки", широко представленої в інших творах. Саме тому мені хотілось її перекласти. Раніше вже були перекладені японською мовою поеми "Наймичка" та "Катерина", в якій також змальована доля покритки. Також існував переклад "Гайдамаків" і поеми "Сон" у іншому виданні. Тільки "Марію" іще не було перекладено японською мовою.

Мені вдалося здійснити і цю мрію і після того, як написала наукову працю про шевченкову "Марію", у 2009 році у видавництві Гундзося вийшов переклад "Марії" [8]. Завдяки чому, важкий тягар зобов'язань перед собою впав з моїх плечей і я на деякий час змогла трішки відійти від досліджень і відпочити.

Однак, цього року виповнюється 200 років з дня народження поета і я усвідомила, що для мене є ще деякі невирішених питань.

По-перше, мені треба зібрати усі свої наукові праці разом в одному виданні. Хотілося би, аби мої роботи стали в пригоді наступним дослідникам творчості Шевченка у Японії. На жаль, на даний момент таких не існує, але, можливо, вони з'являться у майбутньому. Тому я вважаю за необхідне упорядкувати двомовну збірку шевченкових поезій і ті декілька наукових праць разом,

включаючи мою магістерську роботу, бо вони є втіленням того, що я навчилася у своїх попередників у перекладі.

По-друге, треба укласти такий новий збірник поезій Т. Шевченка, який буде легким для прочитання сучасним японським читачам. Перша моя книга була зроблена двомовною для того аби люди також могли вчитися по ній українській мові. Але я хочу аби твори Шевченка прочитало якомога більше звичайних людей. Навіть ті, у яких ніколи не було можливості вчити українську мову. Адже саме так колись почався мій інтерес до творів Кобзаря.

Я вважаю дивом той факт, що мені вдалося протягом тривалого часу, переборюючи періоди спаду інтересу, втримати в своїй душі оті перші враження захоплення шевченковими творами і саме завдяки ним продовжити дослідження і переклади. Але це сталося також і завдяки декільком зустрічам з людьми, які підтримали мій інтерес до творчості Тараса Шевченка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антологія сучасної української малої прози, у перекладі Фудзії Ецуко та Ольги Хоменко, Видавництво Гунзося, Токіо, 2005.
2. Вибрані поезії, у перекладі Фудзії Ецуко, Видавництво Дайгаку-Шорін, Токіо, 1993.
3. Збірка сучасної російської поезії, у перекладі Джюге Такаші, Видавництво Мікаса-Сьобо, Токіо, 1955.
4. Збірка поезій Шевченка, Як умру то поховайте, за редакцією Шібуя Тейске, Видавництво Кокубунся, Токіо, 1964.
5. Збірка поезій Шевченка, за редакцією та перекладом Шібуя Тейске та Мурай Такаюкі, Видавництво Ренгашобо-Сінся, Токіо, 1988.
6. Накаї Кадзую, Українська мова, Видавництво Дайгаку-Шорін, Токіо, 1991.
7. Тарас Шевченко, Кобзар, у перекладі Комацу Сьоске, Збірка світові поезії 12 <Росія>, Видавництво Хейбонся, Токіо, 1959.
8. Тарас Шевченко, Марія (Поема), у перекладі Фудзії Ецуко, Видавництво Гунзося, Токіо, 2009.

Надійшла до редколегії 11.03.14

Фудзії Ецуко

Моя зустріч з произведениями Тараса Шевченка

В этой статье мы будем говорить о моей первой встрече с произведениями Т. Шевченко (в переводе Джюге Такаши) и сильное влияние он произвел на меня во время моего студенческих лет в Японии. Перевод был сделан красивым японским языком. Из-за этого я решила прочитать оригинальный текст. Кроме того, я хотела проверить, насколько правильными были эти переводы. Позже я поняла для себя, что больше всего произведения Т. Шевченко были переведены с русского языка, и переводчики приложили немало личных обстоятельств в своих работах.

Как переводчик произведений Т. Шевченко на японский язык, я поставила себе две цели. Во-первых, я решила перевести их непосредственно с украинского языка для того, чтобы сократить разрыв между оригинальным и переведенным текстами. Во-вторых, я решила следовать социально- историческому подходу в моем переводе и, во-первых, понять историческую и социальную специфику эры, в которой жил Т. Шевченко. Также я решила свести к минимуму мое "личное присутствие" в качестве переводчика в моей работе. Я поделюсь с вами тем, что я узнала на протяжении многих лет моей работы в области перевода.

Ключевые слова: поэзия Т. Шевченко, переводы, японский язык.

My meeting with Taras Shevchenko`s poetry

In this presentation we will speak about my first meeting with Shevchenko`s poetry (in translation of Jyuge Takashi) and strong impact it made on me during my student years in Japan. Translation was made in beautiful Japanese language. Because of it I decide to read the original text. Also, I wanted to check how correct these translations were. Later, I realize that most of all Shevchenko`s poetry was translated from Russian language and translators put many personal circumstances in their works.

As a translator of Shevchenko`s poetry into Japanese language I set two goals for myself. First, I decided to translate directly from Ukrainian language in order to narrow the gap between original and translated text. Second, I decide to follow social- historical approach in my translation and first, understand the historical and social background of era, Shevchenko was living. Also I decide to minimize my "personal presence" as a translator in my work. I will share with you, what I learned during many years I worked in translation field.

Key words: Shevchenko`s poetry, translation, Japanese language.

УДК 32.019.51–130.12ШевченкоТ.

**З. Алієва, канд. філол. наук, доц.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка**

ІДЕЇ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ЯК ОСНОВА КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛІТИ Й "ПРОСВІТЯНСЬКИХ" ОБ'ЄДНАНЬ УКРАЇНИ ТА АЗЕРБАЙДЖАНУ

У статті розкрито основні тенденції розвитку ідей поезії Т. Шевченка протягом століття з часу їх написання. Проаналізовано причини звернення азербайджанських поетів до творчості Т. Г. Шевченка, визначено особливості функціонування "Просвіт" в Україні та Азербайджані. Простежено роль "Просвіти" у формуванні національної культури та науки, консолідації нації.

Ключові слова: Т. Шевченко, "Просвіта", література, культура, консолідація нації.

Життєвий шлях і творча спадщина Тараса Шевченка були одним із найважливіших чинників не тільки виникнення, але й функціонування "Просвіт" в Україні та Азербайджані, їх політизації.

Тарас Шевченко жив і творив у часи, коли мистецтву взагалі, слову зокрема було відведено велику просвітницьку роль у перетворенні суспільства. Просвітницькою метою слід пояснювати також роботу над створенням першого українського "Букваря" для недільних шкіл, на які поет дуже сподівався [23, 152]. Т. Шевченко студював не тільки мистецькі науки, а й філософію та історію, що було відображено в його художній творчості. Вона за змістом і формою стала найяскравішим вираженням національної ідеї, як наприклад, "До Основ'яненка", "Тарасова ніч", "Іван Підкова", "Гайдамаки", "Великий льох", "І мертвим і живим..." та інші.

Життєвий шлях і творчу спадщину Т. Г. Шевченка слід вважати одним із найважливіших чинників у виникненні та функціонуванні